

International Journal of Social Sciences

ISSN: 2587-2591

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.12.10>

Volume 6/3

2022 p. 197-225

UZAKTAN EĞİTİM SÜRECİNDE ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ BAKIŞ AÇISI İLE ORTAÖĞRETİM TARİH DERSLERİ

SECONDARY EDUCATION HISTORY LESSONS FROM THE PERSPECTIVE OF TEACHERS AND STUDENTS IN THE DISTANCE EDUCATION PROCESS

Recep TURGUT*

ÖZ

Ülkemizde COVID 19 salgını tüm dünyada olduğu gibi geleneksel yüz yüze eğitim yerine uzaktan eğitim sürecini bir zorunluluk olarak ortaya çıkarmıştır. Ortaöğretim tarih dersleri de bu süreçten etkilenmiştir. Bu araştırmanın temel amacı lise öğrencileri ve tarih öğretmenlerinin lise tarih derslerinde uzaktan eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar, uzaktan eğitimin sunduğu avantajlar/olumlu durumların neler olduğu ayrıca bu süreçte karşılaştıkları sorunlara karşı ne tür tedbirler aldıklarının belirlenmesidir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi çerçevesinde veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Nitel verilerin toplanmasında Yozgat merkez ve ilçelerde görev yapan toplam 21 tarih öğretmeni ile Yozgat merkez ilçede 4 farklı lise türünde okuyan toplam 40 öğrenciye yönelik görüşme formu kullanılarak elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucuna göre olumlu durumlar teması altında tarih öğretmenlerinin en fazla vurguladığı olumlu yönler derslerde görsel materyal kullanımının artması ve teknoloji araçlarının sağladığı kolaylık iken öğrencilerin daha çok vurguladığı olumlu yönler ise daha fazla soru çözümü yapılabilmesi ve öğretmenlerin görsel unsurları kullanmasıdır. Olumsuz durumlar teması altında tarih öğretmenlerinin en fazla vurguladıkları olumsuzluklar derse katılımın düşük olması ve öğrencilerin motivasyon eksikliği ayrıca internet bağlantı sorunu ile etkileşimin olmamasıdır. Öğrenci görüşlerine

---

* MEB, E-mail: rvesturgut@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9399-7513, Yozgat, Türkiye.

bakıldığında konuların anlaşılmasında yaşanan zorluklar ve evde derse girmenin ortaya çıkardığı olumsuzlukların daha çok vurgulandığı görülmektedir. Alınan tedbirler teması altında öğretmenler öğrencileri derse katabilmek için onları motive etmeye çalıştıklarını ayrıca veli ve öğrenci görüşmeleri gerçekleştirdiklerini ifade ederken öğrenciler de motivasyonlarını artırmak için farklı seçenekler ürettiklerini ifade etmişlerdir. Hem öğretmen hem de öğrenci görüşlerinde olumsuz görüşlerin olumlu görüşlere göre daha fazla vurgulandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Uzaktan Eğitim, Tarih Dersleri, Ortaöğretim, Öğretmen, Öğrenci.*

ABSTRACT

The COVID 19 epidemic in our country has revealed the distance education process as a necessity instead of traditional face-to-face education as it is in the whole world. Secondary education history courses were also affected by this process. The main purpose of this research is to determine the problems that high school students and history teachers face in the distance education process in high school history lessons, the advantages/positive situations offered by distance education, and what kind of precautions they take against the problems they encounter in this process. In this study, a semi-structured interview form was used as a data collection tool within the framework of qualitative research method. In the collection of qualitative data, the data obtained by using the interview form for a total of 21 history teachers working in the center and districts of Yozgat and a total of 40 students studying in 4 different high schools in the central district of Yozgat were analyzed by descriptive analysis method. According to the results of the research, the most emphasized positive aspects by history teachers under the theme of positive situations are the increase in the use of visual materials in the lessons and the convenience provided by technology tools, while the positive aspects that students emphasize more are more question solving and teachers' use of visual elements. Under the theme of negative situations, the most emphasized negatives by history teachers are low participation in the lesson, lack of motivation of students and lack of interaction with internet connection problem. When the students' opinions are examined, it is seen that the difficulties experienced in understanding the subjects and the negativities of taking the course at home are emphasized more. Under the theme of the measures taken, the teachers stated that they tried to motivate the students to participate in the lesson, and they also held parent and student interviews,

while the students also stated that they produced different options to increase their motivation. It is seen that negative opinions are emphasized more than positive opinions in both teacher and student opinions.

Keywords: *Distance Education, History Lessons, Secondary Education, Teacher, Student.*

Giriş

COVID-19 tüm dünyada okulların kapanmasına neden olurken dünya genelinde 1,2 milyar çocuktan daha fazlası sınıflarından uzakta kaldı (Li ve Lalani, 2020). UNESCO (2021a)'nın verilerine göre ise bu sayı 1,5 milyardan daha fazladır. 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilirken (WHO, 2020) Türkiye’de ise 16 Mart 2020 tarihinden itibaren pandemi uygulamaları başlatılmıştır (TCİB, 2020). Tüm dünyada *COVID 19 Salgını* uzaktan eğitim uygulamalarına olan ihtiyacı ciddi oranda arttırmıştır. Örneğin Amerika’da eğitim amaçlı Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams gibi uygulamalar yoğun bir şekilde kullanılmıştır (Koeze ve Popper, 2020). Ülkemizde ise Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu tarafından eğitime zorunlu ara verilmesi kararı üzerine COVID sürecinin belirsizliği ve uzaması düşüncesi ile uzaktan eğitimin yürütülmesi ve esnek akademik takvime geçilmesi konusunda gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (TÜBA, 2020). 2019-2020 eğitim-öğretim yılı 2. Döneminde 23 Mart-19 Haziran 2020 tarihleri arasında uzaktan eğitim süreçleri ilk, orta, lise düzeyinde “TRT-EBA TV” üzerinden yürütülmüş ayrıca “EBA İnternet Uygulaması” üzerinden çeşitli eğitim içerikleri öğrencilerin erişimine açılmıştır (TEDMEM, 2020). Ayrıca hem LGS hem de YKS’ye hazırlanan öğrenciler için farklı platformlar kullanılarak canlı derslere başlanmıştır (TEDMEM, 2020).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitim-öğretim süreçlerinde kullanılmasıyla oluşan uygulamalardan biri de elbette ki uzaktan eğitimidir (Akyürek, 2020, s. 1). Uzaktan eğitim uygulamaları çok eskilere dayanmakla birlikte Yılmaz ve Horzum (2005, s. 113) 1985 yılında Phoenix Üniversitesi tarafından ilk internetle uzaktan eğitim uygulamasının gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Uzaktan eğitim Işık, Işık ve Güler (2008)’in de belirttiği gibi özellikle geleneksel eğitim yöntemlerindeki kısıtlamalar ve eğitim görece bireylerin sayılarının artmasıyla ortaya çıkmış, öğretim materyallerinin zamandan ve mekândan bağımsız olarak günümüz iletişim teknolojileri aracılığıyla bir araya getirildiği

bir eğitim-öğretim faaliyetidir. Bir başka ifadeyle Kaya (2002) uzaktan eğitimi, eğitim-öğretim sürecinin desteklenmesi ve yapılandırılması amacıyla öğrencilerin ve öğretmenlerin karşılıklı iletişiminin yüz yüze değil uzaktan sağlandığı ve iki yönlü iletişimde teknolojinin de kullanıldığı eğitim faaliyeti olarak tanımlamaktadır. Uzaktan eğitimde belirgin özellikler öğrenme ortamında öğretmen ve öğrencinin aynı ortamda bulunmaması, öğrenci değerlendirmede farklı uygulamaların düzenlenmesi, eğitim deneyiminin bir medya aracılığıyla gerçekleştirilmesidir (Teker, 1995, s. 269).

Hızal (1983)'dan aktaran Kaya (2002, s. 4) uzaktan eğitimin sağladığı fırsatları,

1. “Farklı eğitim seçenekleri sunma”,
2. “Eğitimde fırsat eşitsizliğini azaltma”,
3. “Kitle eğitimini kolaylaştırma”,
4. “Eğitim maliyetini düşürme”,
5. “Eğitimde niteliği artırma”,
6. “Öğrenciye serbest ve zengin bir eğitim ortamı tanıma”,
7. “Bireysel ve bağımsız öğrenmeyi sağlama”
8. “Eğitimde zaman ve mekan zorunluluğundan kurtulma” şeklinde sıralamaktadır.

Uzaktan eğitimin teknolojinin bizlere sağladığı hem bir olanak aynı zamanda yeni bir öğrenme modeli olduğu söylenebilir. Demir (2014, s. 204) uzaktan eğitimde öğrenme süreçleri ve modellerinin mevcut imkânları aştığını, öğrenme sürecinin ise zaman ve mekân ötesi bir niteliğe ulaştığını belirtmektedir. Ülkemizde uzaktan eğitimin tarihçesine göz attığımızda ilk olarak 1923'ten 1960'lı yıllara kadar uzaktan eğitimin önce kavramsal olarak tartışıldığı, 1970'li yıllarda ise ortaöğretim düzeyinde sınırlı bazı çalışmaların yapıldığı, 1980'den sonra da “Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi”nin de kurulmasıyla yükseköğretime taşındığı görülmektedir (Bozkurt, 2017, s. 86).

Akyürek (2020, s. 2) uzaktan eğitim faaliyetlerinin artmasının temelinde geleneksel eğitim teknolojilerinin giderek artan eğitim ihtiyaçlarını ve taleplerini

karşılayamaması yanında iletişim başta olmak üzere farklı alanlarda yaşanan değişim ve gelişmelerin de etkili olduğunu ifade etmektedir. Günümüzde birçok üniversite, kamu kurumu ve özel sektör uzaktan eğitim uygulamalarını kullanmaktadır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da “Eğitsel e-İçeriğin Sağlanması ve Yönetilmesi Bileşeni” kapsamında kısa adı EBA olan “Eğitim Bilişim Ağı” oluşturulmuş ve UZEM adıyla “Uzaktan Eğitim Merkezi” kurulmuştur (Özbay, 2015).

COVID-19 salgınının, okulların kapanmasıyla birlikte son dönemde eğitim sistemlerine yönelik en kötü etki olduğu düşünülmektedir (Giannini, Jenkins ve Saavedra, 2021). Yapılan çalışmalar COVID salgınının hem öğrenci hem de öğretmenlerde olumsuz pek çok etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Çiçek vd, 2020). Uluslararası alanda yapılan bir araştırmaya göre pandemi döneminde öncelikli ve kritik olan en önemli iki konunun öğrenciler için akademik öğrenmenin devamlılığının sağlanması süreci ve öğretmenlere mesleki destek ve yardım sağlanması konuları olduğu görülmektedir (Reimers ve Schleicher, 2020). UNICEF (2022, s. 27) Pandemi sonrası aksayan eğitimin toparlanabilmesi için öncelikle yapılması gereken üç unsuru şöyle sıralamaktadır: Öğrencilerin okullarında bulunmaları ve tüm ihtiyaç duydukları konularda desteklenmeleri, öğrencilerin öğrenme kayıplarının telafi edilmesi ve öğretmenlerin dijital teknolojiye yönelik desteklenmesidir. Sonuç olarak ilk ve en önemli önceliğin okulların bir an önce açılması olduğu ifade edilmektedir (UNESCO, 2021b).

Ülkemizde tüm alanlarda olduğu gibi ortaöğretim düzeyinde de uzaktan eğitim süreci işletilmiş ve pandemi nedeniyle uzun bir süre tüm dersler online olarak işlenmiştir. Salgın nedeniyle uzaktan eğitime çok hızlı ve hazırlıksız geçilmesi pek çok olumsuz durumu ortaya çıkardığı gibi farklı fırsatların da kapısını açmıştır.

Ortaöğretimde uzaktan eğitimin sağladığı olumlu durumlar eğitim ihtiyacının karşılanabiliyor olması (Özdoğan ve Berkant, 2020), teknoloji kullanımının artması (Karakaya vd, 2021), ev ortamının sağladığı rahatlık (Arık vd, 2021), mekan sınırının kalkması (Doğan ve Koçak, 2020, s. 121) derslerin tekrarlanabilirliği konusunda sağladığı esneklik (Çelik, 2022) şeklinde sıralanabilir. Ortaöğretim düzeyinde öğrenci, öğretmen, veli ve okul yöneticilerinden alınan görüşler incelendiğinde uzaktan eğitimin ortaya çıkardığı farklı olumsuzlukların da olduğu görülmektedir. Ortaöğretim düzeyinde yapılan çalışmalar öncelikli olarak COVID 19 pandemisinin öğrencilerin okuldan uzak

kalmaları sebebiyle onlar üzerinde sosyal, psikolojik ve fiziksel olumsuzluklara neden olduğunu göstermektedir (Demir ve Çiftçi, 2020; Gürkan ve Beler, 2021; Vural vd, 2022). Bunun yanında ortaöğretim düzeyinde uzaktan eğitimde yaşanan en yaygın olumsuzluklar; motivasyon ve odaklanma sorunu (Demirçelik vd, 2021), derse katılım oranının düşüklüğü (Kayır ve Uçar, 2022), internet bağlantı sorunu ve donanım yetersizliği (Şahin ve Aykaç, 2022; Türker ve Dündar, 2020) ölçme-değerlendirme problemi (Balaman ve Tiryaki, 2021), öğretmen-öğrenci iletişiminin/etkileşiminin zayıflığı (Balım, Altay ve Öztaş, 2022; Doğan ve Kahraman, 2022) sosyalleşme sorunu (Çelebi ve Yılmaz, 2021), öğretmenlerin deneyim eksiklikleri (Gürer, 2022)'dir.

Genel olarak bakıldığında uzaktan eğitime yönelik ortaöğretim düzeyinde daha çok olumsuz yönlerin vurgulandığı görülmektedir. Bunun yanında hem öğretmen (Çelik, 2022) hem öğrenci (Doğrukök, Kurnaz, Barışık ve Kaynar, 2021, s. 157) hem de veli (Can ve Ozan, 2021) görüşlerinde uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim kadar "etkili" ve "faydalı" olmadığı görüşü ağır basmaktadır.

Bu araştırmanın amacı tarih öğretmenleri ve lise öğrencilerinin tarih derslerinde uzaktan eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar, uzaktan eğitimin sunduğu avantajlar/olumlu durumların neler olduğu ayrıca bu süreçte karşılaştıkları sorunlara karşı ne tür tedbirler aldıklarının belirlenmesidir. Kısaca uzaktan eğitim sürecinde ortaöğretim tarih eğitiminde öğrenci ve öğretmen görüşleri çerçevesinde mevcut durumun ortaya konulmasının hem uzaktan eğitim süreci hem de tarih eğitimine yönelik literatüre katkıda bulunma çabası olduğu söylenebilir.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemine uygun olarak tarih öğretmenleri ve lise 11. sınıf öğrencilerinin görüşleri alınmıştır. Yarı yapılandırılmış veri toplama aracı kullanılarak elde edilen bulgular önceden belirlenen temalara göre (olumlu görüşler, olumsuz görüşler, alınan tedbirler) betimsel analiz yoluyla incelenmiş ve bu temalarla ilintili öğretmen ve öğrenci görüşleri sık sık doğrudan alıntılara yer verilerek betimsel bir anlatımla sunulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Evren ve Örneklem / Çalışma Grubu

Araştırmanın öğretmen boyutu için 2020-2021 eğitim-öğretim yılının ikinci yarısında Yozgat/Merkez ve İlçelerde görev yapan ve gönüllü olan toplam 21 tarih öğretmeni ile “yarı yapılandırılmış” ve açık uçlu sorulardan oluşan veri toplama formları ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmayı gerçekleştirmek ayrıca için Yozgat Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünden 15.06.2021 tarih ve E-55005497-20-26477336 sayılı yasal izin de alınmıştır.

Tablo 1

Öğretmenlere Ait Demografik Bilgiler

		n	%
Cinsiyet	Kadın	3	14,2
	Erkek	18	85,7
Kıdem	6-10	1	4,7
	11-15	2	9,5
	16-20	6	28,5
	21-25	8	38
	25+	4	19
Öğrenim Durumu	Lisans	15	71,4
	Lisansüstü	6	28,5
Okul Türü	Meslek Lisesi	6	28,5
	Fen Lisesi	5	23,8
	Anadolu Lisesi	8	38
	İmam-Hatip Lisesi	2	9,5
Toplam		21	100

Çalışmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu 16 yıl ve üzeri kıdeme sahipken (% 85,5) okul türlerine bakıldığında ise Anadolu lisesi öğretmenlerinin daha yüksek oranda (% 38) olduğu görülmektedir. Çalışmada erkek öğretmenlerin sayısının daha yüksek olması bu çalışmanın gönüllülük ilkesi esas alınarak yapılması ve katılım anlamında erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlerden daha istekli olması ile açıklanabilir.

Araştırmanın öğrenci boyutu için ise 2020-2021 eğitim-öğretim yılının ikinci yarısında Yozgat/Merkez İlçede bulunan 4 farklı lise (Fen, Anadolu, Meslek ve İmam-Hatip) türü belirlenmiştir. Bu okulların 11. sınıflarında okuyan toplam 40 öğrenci ile yarı yapılandırılmış ve açık uçlu sorulardan oluşan veri toplama formları yoluyla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmayı gerçekleştirmek için ayrıca Yozgat Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünden 15.06.2021 tarih ve E-55005497-20-26477336 sayılı yasal izin de alınmıştır.

Tablo 2

Öğrencilere Ait Demografik Bilgiler

Okul Türü	Cinsiyet	n	%
Meslek Lisesi	Kız	7	77,7
	Erkek	2	22,2
Fen Lisesi	Kız	3	37,5
	Erkek	5	62,5
Anadolu Lisesi	Kız	12	70,5
	Erkek	5	29,4
İmam Hatip Lisesi	Kız	2	33,3
	Erkek	4	66,6
Toplam	Kız	25	62,5
	Erkek	15	37,5

---

40   100

Çalışmaya 4 farklı lise (Fen, Anadolu, Meslek ve İmam-Hatip) türünden toplam 40 öğrenci katılmış ...bu öğrencilerin 25'i kız (% 62,5) ve 15'i ise erkek (%37,5) öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmada kız öğrencilerin sayısının daha yüksek olması bu çalışmanın gönüllülük ilkesi esas alınarak yapılması ve katılım anlamında kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha istekli olması ile açıklanabilir. Ayrıca Anadolu lisesi türünde okuyan öğrencilerin katılım oranı en yüksek İmam-hatip lisesi öğrencilerinin katılım oranı ise en düşük seviyededir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada verilerin toplanması için yarı yapılandırılmış veri toplama formu oluşturulmuş ve uzaktan eğitim sürecinde ortaöğretim tarih dersleri ile ilgili görüşlerine ulaşmak ve cevaplarını analiz etmek amacıyla tarih öğretmenleri ve 11. sınıf öğrencilerine aşağıdaki sorular yöneltilmiştir.

Öğretmen ve Öğrencilere Yönelik Sorular:

1. Uzaktan eğitim sürecinde tarih derslerinde yaşadığınız/gördüğünüz fırsatlar/olumlu durumlar neler oldu? Açıklayabilir misiniz?
2. Uzaktan eğitim sürecinde tarih derslerinde yaşadığınız/gördüğünüz sorunlar/olumsuz durumlar neler oldu? Açıklayabilir misiniz?
3. Uzaktan eğitim sürecinde tarih derslerinde yaşadığınız/gördüğünüz sorunlar/olumsuz durumlara karşı ne tür tedbirler aldınız? Açıklayabilir misiniz?

Verilerin Analizi

COVID 19 salgının ortaya çıkardığı kısıtlamalar sebebiyle veriler yüz yüze toplanamamış hem öğretmen hem de öğrencilerle telefon görüşmeleri yoluyla sorular katılımcılara bizzat sorularak veriler toplanmıştır. Görüşmelerin ses kayıtları katılımcıların rızaları da alınarak analiz edilmek üzere kayıt altına alınmıştır. Katılımcıların onayıyla kayıt altına alınmış olan görüşmeler önce transkript edilmiş daha sonra elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir.

Araştırmada, görüşme formlarından elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler “olumlu ve olumsuz görüşler” ve “alınan tedbirler” şeklinde daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlandıktan sonra çalışmaya katılan bireylerin görüşlerine de yer verilerek elde edilen bulgular düzenlenip yorumlanarak okuyucuya sunulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 239). Ayrıca çalışmada elde edilen veriler ile kategoriler oluşturulup bu kategorilere uygun olan durumlar sayılıp kaydedilmiştir (Silverman, 2018: 162).

2 tarih öğretmeni tarafından görüşme formlarından elde edilen veriler ayrı ayrı okunarak verilen cevaplarda ortak noktalar bulunmuş ve ayrı ayrı kodlar oluşturulmuş sonra da bu kodlar karşılaştırılmıştır. En sonunda da kodlardan yola çıkılarak temalar belirlenmiştir. Analiz sürecinde öğretmenlerin isimleri yerine ise T1, T4, T13; öğrencilerin isimleri yerine ise S1, S3, S10 gibi kodlar kullanılmıştır.

Bulgular

Çalışma sonrası tarih öğretmenleri ve lise 11. sınıf öğrencilerinin uzaktan eğitim tarih derslerine yönelik görüşlerinden elde edilen veriler “Olumlu görüşler” ve “Olumsuz görüşler” ile “Alınan tedbirler” şeklinde temalandırılmıştır. Bu çerçevede uzaktan eğitim tarih derslerine yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri ayrı başlıklar halinde incelenecektir.

Uzaktan eğitim tarih derslerine yönelik öğretmen görüşlerine ait bulgular

Tarih öğretmenlerinin uzaktan eğitim tarih derslerine yönelik görüşleri “Olumlu görüşler” ve “Olumsuz görüşler” ile “Alınan tedbirler” ve “Diğer görüşler” şeklinde temalandırılmıştır. Tablo 1’de “Olumlu görüşler” teması altında ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilecektir.

Tablo 3

Uzaktan Eğitim Tarih Derslerine Yönelik Olumlu Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	f	%
	Görsel Materyallerin Kullanımı	14	21,8

Olumlu Görüşler	Teknolojik Araçlarının Sağladığı Kolaylık/EBA, ZOOM ve diğerleri	13	20,3
	Konuların daha hızlı işlenebilmesi	11	17,1
	Ders saatleri ve mekan konusunda esneklik	7	10,9
	Öğretmenlerin teknoloji okuryazarlığına yaptığı katkı	6	9,3
	Daha fazla soru çözümü yapılabilmesi	4	6,2
	Dersin akışının bölünmemesi	2	3,1
	En iyi seçenek olması	2	3,1
	Diğer olumlu durumlar	5	7,8
	64	100	

Tablo 3 incelendiğinde olumlu görüşler teması altında en fazla vurgulanan unsur görsel materyallerin kullanımını ifadesidir. Tarih öğretmenleri bu başlık altında fotoğraf, harita ve video gibi unsurların ders esnasında kullanımını olumlu olarak değerlendirmişlerdir. Örneğin bir öğretmen, “Videoları, fotoğrafları birebir her öğrenciye bilgisayar, telefon veya tablet üzerinden gösterebiliyoruz. Okuldaki, sınıftaki fiziki durum bazen buna engel olabiliyor. Ancak uzaktan eğitim sürecinde çocukların görsel zekasına hitap etme açısından bunlar verimli oluyor.” (T3) şeklinde görüş belirtmiştir. Bir başka öğretmen yüz yüze derslerde çok fazla kullanamadıkları haritaları uzaktan derslerde çok kolay bir şekilde ekrana yansıtarak kullanabildiklerini (T1) ifade etmiştir. Diğer bir öğretmen ise derslerde sanal müze uygulamasını kullandığını bunun müzelerin tanıtılması açısından çok faydalı olduğuna vurgu yapmış, bu sayede çocukların görsel zekalarına hitap edebildiklerini belirtmiştir (T7). Genel olarak öğretmenler sunumlar yoluyla harita, slayt, animasyon ve diğer görsel unsurların kullanımını olumlu olarak değerlendirmişlerdir (T2, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 20, 21).

Teknolojik araçların sağladığı kolaylığa vurgu yapan öğretmenler ise, EBA ve ZOOM gibi platformları kullandıklarını ve bu uygulamaların dersleri için büyük kolaylıklar sağladığına vurgu yapmışlardır. Örneğin bir öğretmen, “Dersin motivasyonunu, hazır bulunuşluluğunu teknolojinin yardımı ile gerçekleştirdim. Burada EBA süreci de vardı, EBA üzerinden gönderdiğim ödevleri, çalışmalarını, hazır bir altyapı var sonuçta. Sorunları da bu şekilde halletmiş olduk.” (T3) şeklinde görüş belirtirken bir

başka öğretmen ise ZOOM uygulamasının sağladığı kolaylığı şöyle ifade etmiştir: “12. Sınıftan istekli öğrenciler vardı onlarla uzaktan derslerde soru çözümü yaptık. Mesela arıyorlardı ZOOM’dan ders yapıyorduk sorularını cevaplıyorduk o yönden çok faydalı oldu.” (T11). EBA ve ZOOM dışında OGM Materyal (T3), Eba Akademik Destek (T5, 6, 14) ve WhatsApp (T2, 9) uygulamalarının sağladığı avantajlar da tarih öğretmenleri tarafından vurgulanmıştır.

Ayrıca tarih öğretmenleri “Konuların daha hızlı işlenebilmesi” (T1,3, 5, 7, 9, 10, 14, 16, 17, 21); Ders saatleri ve mekan konusunda esnek hareket edilebilmesi” (T1, 7, 11, 13, 16, 18, 19); “Öğretmenlerin teknoloji okuryazarlığına yaptığı katkı” (T5, 6, 8, 9, 19, 21); “Daha fazla soru çözümü yapılabilmesi” (T9, 16, 19, 20); “Ders akışının bölünmemesi” (T3, 10); “En iyi seçenek olması” (T17, 19) durumlarının diğer olumlu durumlar olduğuna değinmişlerdir.

Tablo 4

Uzaktan Eğitim Tarih Derslerine Yönelik Olumsuz Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	f	%
Olumsuz Görüşler	Derse katılımının düşük olması	18	22,5
	Öğrencilerin motivasyon eksikliği	14	17,5
	İnternet bağlantı sorunu	12	15
	Etkileşimin olmaması	11	13,7
	Cihaz sorunu	9	11,2
	Öğrencileri kontrol edememek	6	7,5
	Öğrenci kamera ve mikrofonlarının kapalı olması	4	5
	Sözel derslerin ikinci planda kalması	3	3,7
	Öğretmen merkezli ders anlatımı	3	3,7
	Sınav zorunluluğunun kaldırılması	3	3,7
	EBA’dan kaynaklanan sorunlar	2	2,5

Derse katılımın zorunlu olmaması	2	2,5
İnternet kotasının yetmemesi	2	2,5
Diğer olumsuz durumlar	3	3,7
	80	100

Tablo 4 incelendiğinde olumsuz görüşler teması altında tarih öğretmenlerinin en fazla vurguladığı unsur derse katılımın düşük olmasıdır. Tarih öğretmenleri bu başlık altında derse katılımın düşük olmasında canlı derslere olan ilginin az olması, devam zorunluluğunun olmaması, sınav zorunluluğunun kaldırılması gibi etkenlerin rol oynadığını ayrıca pek çok öğrencinin online derste isminin bulunmasına rağmen derste olmadığını bildiklerini de ifade etmişlerdir. Örneğin bir öğretmen “Öğrencilerimiz canlı derslere pek ilgi duymadı açıkçası 30 kişilik sınıftan 5-6 kişi ancak giriyordu. Bir de benim meslek lisesi olduğumdan dolayı.” (T1) şeklinde derse olan ilgisizliğe vurgu yaparken, diğer bir öğretmen devam zorunluluğunun ortaya çıkardığı olumsuzluğu şöyle ifade etmiştir: “Yüz yüze eğitimi tutmuyor. Öğrencinin devam zorunluluğunun olmaması, öğrencinin isteğine bırakılması, katılımın zorunlu olmaması olumsuz yönüydü.” (T17). Bir başka öğretmen ise “Yazılılar olmayacak 1. Dönem notları geçerli olacak denince katılımlar bitti. Her sınıftan 2-3 kişi kaldık.” (T6) şeklinde sınav zorunluluğunun kaldırılmasının derse katılımı düşürdüğünü belirtmiştir. Ayrıca derslerde sadece ismi gözüken öğrenciler de bulunduğunu belirten diğer bir öğretmen ise şu ifadeleri kullanmıştır: “Çoğu derse giriyor sonra bırakıyor sadece adı gözüküyor. İsmen orda ama cismen orda değil.” (T4).

Öğrencilerin motivasyon eksikliğine vurgu yapan öğretmenler ise yüz yüze iletişimin olmaması, devam zorunluluğunun olmaması, kamera ve sesin kapalı olması, uzun süreler bilgisayar başında bulunma ve yorgunluk gibi sebeplerin bu duruma neden olan unsurlar olduğunu belirtmişlerdir. Motivasyon eksikliğine yönelik bir öğretmen “Yani çocuğun derse konsantre olayında problem var. Çoğu telefonla bağlantıyor telefonda ekran küçük, harita çalışması yapıyorsun soru çözüyorsun, çocuk o küçük ekranda ne kadar hakim olabiliyor? Bu da bir sıkıntı.” (T6) derken, diğer bir öğretmen “Çocukların motivasyonu düşüktü, sabah kalkamıyordu, kalkmak istemiyordu, oyun oynamak istiyordu, arkadaşları ile o saatte dışarıda gezmek istiyor vs. nasılsa geçtim diyordu, girsem ne olur diyordu.”(T9) şeklinde görüş belirtmiştir. Bir başka öğretmen ise

“Son zamanlarda sınav zorunluğu kalkınca, devamsızlık zorunluluğu olmaması motivasyonu, derse katılım düştü.” (T10) diyerek sınav zorunluluğunun öğrencilerin motivasyonuna olumsuz etkide bulunduğunu ifade etmiştir.

Ayrıca tarih öğretmenleri “İnternet bağlantı sorunu” (T2, 3, 7, 10, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 21); “Etkileşimin olmaması” (T1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 17, 20); “Cihaz sorunu” (T7, 9, 10, 15, 16, 17, 18, 19, 21); “Öğrencileri kontrol edememek” (T5, 6, 14, 17, 18, 20); “Öğrenci kamera ve mikrofonlarının kapalı olması” (T4, 9, 11, 20); “Sözel derslerin ikinci planda kalması” (T8, 9, 12); “Öğretmen merkezli ders anlatımı” (T6, 9, 20); “Sınav zorunluluğunun kaldırılması” (T4, 6, 15); “EBA’dan kaynaklanan sorunlar” (T1, 20); “Derse katılımın zorunlu olmaması” (T17, 21) ve “İnternet kotasının yetmemesi” (T11, 15) gibi diğer olumsuz durumlara da değinmişlerdir.

Tablo 5

Uzaktan Eğitim Tarih Derslerine Yönelik Öğretmenlerin Aldığı Tedbirler ve Diğer Görüşler

Tema	Kod	f	%
Alınan Tedbirler	Ders öncesi ve sonrası ödevlendirme	7	20,5
	Ders sırasında yapılan uygulamalar	7	20,5
	Veli ve öğrencilerle yapılan görüşmeler	4	11,7
Diğer Görüşler	Zorunlu durumlarda ve takviye amaçlı kullanılabilir	16	47
		34	100

Tablo 5 incelendiğinde alınan tedbirler teması altında tarih öğretmenlerinin en fazla vurguladığı unsurlar ders öncesi ve sonrası ödevlendirme ile ders sırasında yapılan uygulamalar şeklindedir. Örneğin bir öğretmen ders öncesi yaptığı uygulamaları “Aldığımız tedbirler öğrenciye önceden mesaj atarak şu konuyu işleyeceğiz, tam zamanın da derse katılın şeklinde, ders kitabında şuraları okuyup gelin şeklinde önlemlerimiz oldu.” (T2) şeklinde ifade ederken, bir başka öğretmen ders sonrası izlemiş olduğu yöntemi “Uzaktan eğitim kapsamında ödevler gönderdim, yine bunu uzaktan eğitim kapsamında kontrol ettim.” (T3) şeklinde ifade etmiştir. Ders sırasında yapılan uygulamalara yönelik bir diğer bir öğretmen ise şu ifadeleri paylaşmıştır: “Dersin başında

ve sonunda öğrencilerle iletişim kuruyordum 30 dakikanın 15 dakikası ders anlatım 15 dakikası da öğrenci ile iletişim şeklinde mesela merhabalaşma, motivasyon şeklinde geçiyordu. Öğrenci ile muhabbet etmeden derse girmiyordum, muhabbet ederek motive etmeye çalıştım.” (T7)

Bazı tarih öğretmenleri veli ve öğrencilerle görüşmeler gerçekleştirerek derse katılım ve motivasyonu arttırmaya çalıştıklarını söylemişlerdir (T1, 15, 17, 21). Örneğin bir öğretmen “Ben çocukların velileri ile görüştüm onları derslere katmaya çalıştım. Ben bunun faydasını gördüm, veliyi işin içine kattım.” (T21) şeklinde görüş belirterek öğrenci velisini sürece katmaya çalıştığını ifade etmektedir.

Tarih öğretmenlerinin çoğunluğu uzaktan eğitimin zorunlu durumlarda veya takviye amaçlı kullanılabileceğini beyan etmişlerdir. Örneğin bir öğretmen “İlerisi için uzaktan dersleri yüz yüze yapamadığımız zaman çok kullanışlı olur. Dersleri telafi etme anlamında, o yönden çok faydalı. Bu yönüyle iyi bir gelişme oldu. İyi bir tecrübe oldu.” (T5) ifadelerini kullanırken bir başka öğretmen ise “Takviye amaçlı uzaktan eğitim kullanılabilir. Öğrenci gruplarında soru çözümü dersleri olabilir.” (T13) görüşündedir. Sonuç olarak öğretmenlerin çoğunluğu uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimin yerine alternatif olamayacağı görüşündedir.

Uzaktan eğitim tarih derslerine yönelik öğrenci görüşlerine ait bulgular

Tablo 6

Uzaktan Eğitim Tarih Derslerine Yönelik Olumlu Öğrenci Görüşleri

Tema	Kod	f	%
Olumlu Görüşler	Daha fazla soru çözümü yapılabilmesi	16	16,3
	Öğretmenin sunumda görsel unsur kullanması	15	15,3
	Evde bulunmanın sağladığı rahatlık	12	12,2
	Ekran görüntüsü alabilme	8	8,1
	Derslerle ilgili videoların takibi	8	8,1
	Konuların daha hızlı işlenebilmesi	8	8,1

Öğretmenin dersi güzel ve akıcı işlemesi	5	5,1
Konuların daha erken bitirilebilmesi	4	4
Konularla ilgili tekrar yapma fırsatı	3	3
Derste az öğrencinin bulunmasının sağladığı avantajlar	2	2
Tarih derslerinin daha eğlenceli geçmesi	2	2
Diğer olumlu ifadeler	15	15,3
	98	100

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerin olumlu görüşler teması altında en fazla vurguladıkları unsurlar daha fazla soru çözümü yapılabilmesi ve öğretmenlerin derslerde daha fazla görsel unsuru kullanabilmesi şeklindedir. Öğrenciler uzaktan eğitim sürecinin derslerde daha fazla soru çözmeyi kolaylaştırdığını düşünmektedir. Örneğin bir öğrenci “Okulda soru çözüme imkanımız yoktu, ama uzaktan derslerde konular çabuk bitince bolca soru çözüme imkanımız oldu.” (S8) ifadesini kullanırken bir başka öğrenci “Uzaktan eğitimde daha kolay soru çözebildik çünkü okulda akıllı tahtanın açılması gerekiyordu.” (S21) şeklinde görüş belirtmiştir. Öğrenciler uzaktan eğitim sürecinde bir başka olumlu durumun öğretmenlerin derslerde daha fazla görsel unsuru kullanabilmesi olduğunu düşünmektedirler. Bu görsel unsurlar çoğunlukla harita, sunu ve yazı şeklinde ifade edilmiştir. Bir öğrenci bu konuda “Tarih derslerinde konularımızı slayt üzerinden haritalarla görsellerle işliyorduk” (S34) derken bir diğer öğrenci “Ekran paylaşımı olsun, kendi beyaz tahtaları olsun orada yazı yazıyorlardı bunlar bence olumluydu.” (S25) ifadesini kullanmıştır.

Öğrenciler tarafından vurgulanan diğer bir olumlu durum ise evde bulunmanın sağladığı rahattır. Bu konuda öğrenciler evde daha rahat ders çalışıldığını/takip edildiğini, okula gitmek zorunda olmadıklarını ve ayrıca bu sayede erken kalkmak zorunda kalmadıklarını da vurgulamışlardır (S10, 23, 24, 26, 28, 33, 34 40).

Ayrıca öğrenciler “Ekran görüntüsü alabilme” (S4, 5, 7, 18, 29, 30, 33, 39); “Derslerle ilgili videoların takibi” (S3, 16, 25, 27, 28, 33, 34, 35); “Konuların daha hızlı işlenmesi” (S5, 20, 24, 26, 28, 32, 35, 37, 40); “Öğretmenin dersi akıcı işlemesi” (S2, 6,

12, 26, 40); “Konuların erken bitmesi” (S1, 18, 30, 37); “Konularla ilgili tekrar yapma fırsatı” (S15, 26, 37); “Derslerde az öğrencinin olmasının sağladığı avantajlar” (S27, 29); “Tarih derslerinin daha eğlenceli geçmesi” (S29, 36) konularına değinmişlerdir. Bunların dışında diğer olumlu durumlar kodlaması içerisinde EBA akademik destek kullanımı (S8), ders anında internetten araştırma yapılabilmesi (S37), derslerde gürültü sorunu olmaması (S5) vd. unsurlar da öğrenciler tarafından vurgulanmıştır.

Tablo 7

Uzaktan Eğitim Tarih Derslerine Yönelik Olumsuz Öğrenci Görüşleri

Tema	Kod	f	%
Olumsuz Görüşler	Konuların anlaşılmasında yaşanan zorluklar	24	20,5
	İnternet bağlantı sorunu	22	18,8
	Evde derse girmenin ortaya çıkardığı olumsuzluklar	13	11,1
	Okul ve arkadaş ortamını özleme	8	6,8
	Derse katılımın düşük olması	8	6,8
	Motivasyon düşüklüğü	7	5,9
	Uzun süre ekran başında bulunmaktan kaynaklanan sorunlar	5	4,2
	Telefon kullanımından doğan sorunlar	4	3,4
	EBA'dan kaynaklanan sorunlar	4	3,4
	Zaman zaman derslere katılamama	4	3,4
	Cihaz sorunu	4	3,4
	Öğrencilerin sorulara cevap vermemesi	2	1,7
	Diğer olumsuz durumlar	12	10,2
		117	100

Tablo 7 incelendiğinde olumsuz görüşler teması altında öğrencilerin en fazla vurguladığı unsur konuların anlaşılmasında yaşanan zorluklardır. Öğrenciler uzaktan eğitim derslerinde yüz yüze derslere göre konuları anlamakta/kavramakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğrenciler bu konuda öğretmeni görememe, etkileşimin olmaması gibi

durumların etkili olduğu düşünülmektedir. Örneğin bir öğrenci “Yüz yüze iken hocamız o dönemi anlatırken o dönemi canlandırmam daha kolay oluyordu ama canlı derslerde bunu yaparken zorlandım.” (S15) derken bir başka öğrenci ise “Ben canlı derslerde hiçbir konuyu anlamadım. Sonra kendim Youtube’den falan izleyerek konuları halletmeye çalıştım. Bazen hocaya soru soruyordum, sesim gitmiyordu, o süre zarfında konu değişiyordu. Bölme istemiyordum o anda.” (S31) şeklinde bir ifade kullanmıştır. Diğer bir öğrenci ise “Direk yüz yüze eğitim mesela öğretmenin mimikleri, el kol hareketleri daha önemliydi. Öğretmen konuyu anlatıyordu, ama biz ne kadar anlıyorduk emin değilim.” (S35) diyerek öğretmen ile fiziksel ortamda bir arada bulunmamanın eksikliğine değinmiştir.

Öğrencilerin vurguladıkları bir başka olumsuz durum ise internet bağlantı sorunudur. İnternet sorunu yaşayan öğrenciler derste bağlantı kopukluğu yaşadıklarını, internet kotalarının zaman zaman yetmediğini veya buldukları yerlerde internetin hiç çekmediğine vurgu yapmışlardır. Örneğin bir öğrenci “İnternet sorunu yaşıyordum. Kendi internetimi kullanıyordum. İnternet sorunundan dolayı dersleri bıraktım.” (S6) derken bir başka öğrenci “Ayrıca internet sorunu da yaşadım. İnternet çekmiyordu. Modem sorunu oluyordu. Dersin ortasında internet gidiyordu, dersten kopuyordum. (S35) şeklinde bir ifade kullanmıştır.

Evde derse girmenin ortaya çıkardığı olumsuzlukları vurgulayan öğrenciler de vardır. Bu konuda öğrenciler evde derse odaklanma sorunu yaşadıklarını, çok fazla dikkat dağınıklığına neden olan unsurun bulunduğunu ve evde ortaya çıkan gürültünün olumsuzluğuna değinmişlerdir (S15, 18, 20, 21, 24, 31, 34, 35, 36). Ayrıca öğrenciler “Okul ve arkadaş ortamını özleme” (Öğrenci11, 17, 22, 27, 28, 33, 35, 36); “Derse katılımın düşük olması” (S17, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 34); “Motivasyon düşüklüğü” (S11, 16, 21, 23, 25, 29, 32); “Uzun süre ekran başında bulunmaktan kaynaklanan sorunlar” (S8, 18, 21, 30, 36); “Telefon kullanımından doğan sorunlar” (S4, 6, 22, 28); “EBA’dan kaynaklanan sorunlar” (S7, 20, 25, 33); “Derslere katılamama” (S10, 14, 21, 25); “Cihaz sorunu” (S21, 22, 24, 25); “Öğrencilerin sorulara cevap vermemesi” (S20, 38) konularına değinmişlerdir. Bunların dışında diğer olumsuz durumlar kodlaması içerisinde öğretmene soru sormama (S16), sabah uyanamamak (S12), uzaktan derslerin öğrenciler arasında

eşitsizliğe yol açması (S21) vs. unsurlar da öğrenciler tarafından belirtilen diğer unsurlardan bazılarıdır.

Tablo 8

Uzaktan Eğitim Tarih Derslerine Yönelik Öğrencilerin Aldığı Tedbirler ve Diğer Görüşler

Tema	Kod	f	%
Alınan Tedbirler	Motivasyonu artırıcı tedbirler	7	20,5
	Yazarak tekrar yapmak	3	8,8
	Ekran kaydı almak	3	8,8
	Eksik ve anlaşılmayan konuların ders videoları yoluyla tamamlanması	3	8,8
	Eve internet bağlantısı kurmak	2	5,8
	Önemsiz görülen derslere girmeme	1	2,9
Diğer Görüşler	Dersleri telefon üzerinden takip etme	15	44,1
		34	100

Tablo 8 incelendiğinde alınan tedbirler teması altında öğrencilerin en fazla vurguladığı unsur motivasyonu artırıcı tedbirler şeklindedir. Bu başlık altında öğrenciler motivasyon videoları izleyerek, motive edici sözleri yazarak/tekrar ederek veya ders takibinde oda düzenini değiştirerek veyahut mekan değişikliği yaparak motivasyonlarını artırmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin bir öğrenci “Odamın düzenini değiştiriyordum, başka yerde derse giriyordum, motivasyonumu artırmak için.” (S9) derken başka bir öğrenci “Motivasyon videoları izliyordum, gelecek planları yaparak kendimi motive etmeye çalıştım, bu benim için çok motive edici oldu.” (S15) şeklinde bir ifade kullanmıştır. Ayrıca öğrenciler “Yazarak tekrar yapmak” (S11, 29, 33); “Ekran kaydı almak” (S26, 27, 29); “Eksik ve anlaşılmayan konuların ders videoları yoluyla tamamlanması” (S2, 28, 29); “Eve internet bağlantısı kurmak” (S26, 33); “Önemsiz görülen derslere girmeme” (S32) gibi farklı tedbirler aldıklarını söylemişlerdir. Öğrencilerin bir kısmı ise uzaktan eğitim sürecinde dersleri telefon üzerinden takip ettiklerini belirtmişlerdir (S3, 4, 6, 7,12, 14, 18, 22, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 37).

Sonuç

Bu çalışmada tarih öğretmenleri ile lise 11. Sınıf öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecinde tarih derslerinde karşılaştıkları sorunlar, uzaktan eğitimin sunduğu avantajlar/olumlu durumların neler olduğu ayrıca bu süreçte karşılaştıkları sorunlara karşı ne tür tedbirler aldıkları sorulmuş ve elde edilen sonuçlara göre öğretmen ve öğrenci görüşlerinde “Olumlu görüşler”, “Olumsuz görüşler” ile “Alınan tedbirler” ortak temalar olarak ortaya belirlenmiştir.

Olumlu görüşler teması altında tarih öğretmenlerinin en fazla vurguladığı olumlu yönler derslerde görsel materyal kullanımının artması ve teknoloji araçlarının sağladığı kolaylık ayrıca konuların daha hızlı işlenebilmesi iken öğrencilerin daha çok vurguladığı olumlu yönler ise daha fazla soru çözümü yapılabilmesi ve öğretmenlerin görsel unsurları kullanması ayrıca evde bulunmanın sağladığı rahatlıktır.

Hem öğretmen hem de öğrenci görüşlerinde görsel unsur/materyal kullanımının en fazla vurgulanan ortak unsur olduğu görülmektedir. Yapılan bir çalışmada sosyal bilgiler öğretmenleri derslerde harita ve görsel içerikli ders materyali kullandıklarını belirtmişlerdir (Yeşilyurt, 2021, s. 388). (Başaran, vd., 2021) ilkokul, ortaokul ve lise öğretmenleri ile yaptığı çalışmada da öğretmenler basit düzeyde sunum ve görsel materyal hazırlayıp kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bir başka çalışmada öğretmenler materyal/araç-gereç olarak en çok kullandıkları unsurlardan birinin de görsel materyaller olduğunu ifade etmişlerdir (Temiz, 2021).

Zaman ve mekan konusunda sağladığı esneklik konusunda tarih öğretmenleri “ders saatleri ve mekan konusunda esneklik” lise öğrencileri ise mekan konusunda kendileri açısından “evde bulunmanın sağladığı rahatlık” olarak ifade etmişlerdir. Bu konuda pek çok çalışmada buna benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. İlkokul ve ortaokul öğrencileri (Korkut ve Memişoğlu, 2021, s. 1672), lise öğrencileri (Gökçe vd, 2021, s. 319), hatta lisansüstü öğrencileri (Şahin vd, 2022, s. 148) bu konunun olumlu olduğu konusunda görüş bildirirken ilk ve ortaöğretim düzeyindeki öğretmenler (Doğan ve Koçak, 2020, s. 121) ile okul yöneticileri, öğretim üyeleri ve veliler de aynı görüştedir (Özdoğan ve Berkant, 2020, s. 36).

Tarih öğretmenleri uzaktan eğitimle birlikte teknolojik araçlarının sağladığı kolaylıkları olumlu olarak değerlendirmektedir. Bunlar içerisinde EBA ve ZOOM gibi platformlar özellikle vurgulanmıştır. Baysal, Ocak, Ergün ve Yurtseven (2022)'in yaptığı çalışmada ise ortaöğretim düzeyinde öğretmen, öğrenci ve veliler EBA ve TRT EBA TV platformlarını olumlu değerlendirmektedir. Başka çalışmalarda da yeni eğitim araçları ve teknolojik becerileri geliştirme ve daha aktif kullanabilme konusunda uzaktan eğitimin olumlu yönlerine vurgu yapılmıştır (İskenderoğlu ve Konyalıhatipoğlu, 2021; Özdoğan ve Berkant, 2020, s. 36; Taş, 2021, s. 37).

Olumsuz görüşler teması altında tarih öğretmenlerinin en fazla vurguladıkları olumsuzluklar derse katılımın düşük olması ve öğrencilerin motivasyon eksikliği ayrıca internet bağlantı sorunu ile etkileşimin olmamasıdır. Pek çok çalışma uzaktan eğitim sürecinde derse katılım düzeyinin yüz yüze derslere göre çok düşük olduğunu göstermektedir. İlkokul (Bulut ve Kırmızı, 2021, s. 20), ortaokul (Arslan ve Arı, 2021, s. 1609), lise (Zan, 2021, s. 275) ve üniversite düzeyinde (Koç, 2020, s. 36) aynı sorunlar eğitimciler tarafından dile getirilmiştir. COVID 19 sürecinden önce de bu sorununun yaşandığı söylenebilir. Şahin (2019) lisans düzeyinde uzaktan verilmiş olan Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinde karşılaşılan olumsuzluklardan birinin de öğrencilerin derslere katılımının azlığı olduğunu belirtmektedir.

Öğretmenler tarafından vurgulanan bir başka olumsuzluk öğrencilerin motivasyonlarının düşüklüğüdür. Bu durum bazı öğrenciler tarafından da olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiştir. Yapılan bazı çalışmalarda öğretmenler öğrencilerinde gördükleri motivasyon düşüklüğüne vurgu yaparken (Bulut ve Kırmızı, 2021, s. 19; Sidekli vd, 2021, s. 338) öğrenciler de (Çelebi ve Yılmaz, 2021, s. 316; Demirçelik vd, 2021) aynı sorunla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

Bir diğer olumsuz durum hem öğretmen hem de öğrenci görüşlerinde de ortak olan internet bağlantı sorunudur. Pek çok çalışma bu sorunu hem öğretmen (Balım vd, 2022, s. 518-519; Shaikh ve Özdaş, 2022, s. 79) hem de öğrencilerin (Çelebi ve Yılmaz, 2021, s. 316; İçme vd, 2022, s. 97) yoğun bir şekilde yaşadığını göstermektedir. Uzaktan eğitim internet teknolojilerinin kullanılması ile ortaya çıkan bir olanak olduğu için (Rosenberg, 2001) teknolojik altyapı ve internet bağlantısı bu eğitimi ortaya çıkaran en önemli unsurdur.

Öğretmenlerin yoğun olarak vurguladığı bir diğer olumsuz durum ise öğrencilerin hem kendileri aralarında hem de öğretmenleri ile etkileşiminin sınırlı olmasıdır. Etkileşimin/iletişimin azlığı olarak kodlanmış olan bu sorun yapılan başka çalışmalarda da uzaktan eğitimde yaşanan olumsuzluklardan biri olarak değerlendirilmiştir. (Çakın ve Akyavuz, 2020, s. 180) farklı eğitim kademelerindeki öğretmenlerle yaptığı çalışmada bu soruna vurgu yapmıştır. (Arslan ve Arı, 2021, s. 1610)'ın yaptığı çalışmada ortaokul fen bilgisi öğretmenleri ders esnasında öğrencilerle iletişim kurmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde hem ortaokul (İçme vd, 2022, s. 97) hem de lise öğrencileri (Çelebi ve Yılmaz, 2021, s. 316) uzaktan eğitim sürecinde arkadaşları ve öğretmenleri ile etkileşimin yetersiz olduğunu söylemektedirler.

Cihaz sorunu uzaktan derslerde hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin karşılaştığı ortak sorunlardan bir diğeridir. Can (2020, s. 37) ilkokul, ortaokul ve liselerde yürütülen uzaktan eğitim derslerini incelediği çalışmasında hem öğrenci hem de öğretmenlerin bilgisayar, tablet vb. donanıma sahip olma konusunda sorun yaşadıklarını tespit etmektedir. Diğer başka çalışmalarda da (Balım vd, 2022, s. 518-519; İskenderoğlu ve Konyalıhatipoğlu, 2021; Türker & Dünder, 2020) bu olumsuzluk vurgulanmaktadır.

Öğrenci görüşlerine bakıldığında en fazla vurgulanan olumsuzluğun konuların anlaşılmasında yaşanan zorluklar olduğu görülmektedir. Öğrenciler uzaktan derslerde konuları anlamakta zorlandıklarını ifade etmekteydiler. Yapılan bir çalışmada farklı eğitim kademelerinde okuyan öğrenciler aynı sorunu dile getirirken öğretmenlerin iyi ders anlatamamasından şikayet etmektedirler (Karbeyaz vd, 2021, s. 93).

Alınan tedbirler teması altında tarih öğretmenleri öğrencileri derse katabilmek için ders öncesi, ders sırasında ve ders sonrasında bazı tedbirler aldıklarını bunun yanında veli ve öğrencilerle görüşmeler gerçekleştirerek öğrencilerin motivasyonlarını artırmaya çalıştıklarını ifade ederken öğrenciler ders motivasyonlarını artırmak için farklı seçenekler ürettiklerini bunun yanında ders konularını daha iyi kavramaya yönelik çalışmalar yaptıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan bir çalışmada öğretmenlerin farklı yöntemler kullanarak örneğin geleceğe yönelik olumlu sözler söyleyerek öğrencileri derse motive etmeye çalıştıkları görülmektedir. (Çakın ve Akyavuz, 2020). Aydemir (2021, s. 823)'in yaptığı çalışmada ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrenci ve veliler

---

ile iletişim kurarak öğrenciyi daha çok derse katma ve motive etme veliyi ise süreç hakkında bilgi vererek motive etmeyi amaçladıkları görülmektedir.

Bu çalışmada özellikle öğretmenlerin çoğunluğu uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimin yerine alternatif olamayacağı görüşünü dile getirmişlerdir. Bu sonucu destekler nitelikte başka bir çalışmada İlkokul, ortaokul ve lise öğretmenleri uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim kadar faydalı ve etkili olmadığı görüşündedirler (Çelik, 2022). Bunun yanında Yılmaz ve Horzum (2005, s. 113) uygun teknoloji ve doğru yöntem kullanılıp, öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişim gerektiği gibi sağlandığında, uzaktan eğitim uygulamalarının da “yüz yüze/örgün” eğitim uygulamaları kadar başarılı olabileceğini belirtmektedir. Ancak Elcil ve Şahiner (2014, s. 25)’in de vurguladığı gibi uzaktan eğitim yüz yüze/örgün eğitime destekleyici bir unsur olarak görülmelidir bir alternatif olarak değil. Bununla birlikte Telli ve Altun (2020, s. 32-33) yakın bir zamanda uzaktan eğitim ve dijital öğrenmenin yüz yüze eğitime destek ya da alternatif değil asli eğitim platformu haline geleceğini öngörmektedir. Sonuç olarak bu çalışmada uzaktan eğitim tarih derslerine yönelik hem öğretmen hem de öğrenci görüşlerinde olumsuz görüşlerin olumlu görüşlere göre daha fazla vurgulandığı görülmektedir.

Çalışmadan çıkan sonuçlar ışığında şu öneriler getirilebilir;

- Uzaktan eğitim sürecinde teknolojik altyapı ve internet bağlantı kalitesi bu eğitimin en önemli bileşenleridir. Bu sebeple uzaktan eğitimde tarih derslerinde diğer tüm derslerde olduğu gibi öncelikle bu alanda iyileştirme yapılmalıdır.
- Uzaktan eğitim tarih derslerinde öğretmen-öğrenci iletişimi ve öğretmen-öğrenci motivasyonu dersin verimliliğini doğrudan etkileyen diğer önemli unsurlardır. Bu nedenle bu unsurları geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- Uzaktan eğitim tarih derslerinde hem öğretmen hem de öğrencilerin teknoloji kullanım becerileri geliştirilmelidir. Bu amaçla çeşitli hizmet içi eğitim faaliyetleri yapılabilir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını ifade eder.

KAYNAKLAR

Akyürek, M. İ. (2020). Uzaktan eğitim: Bir alanyazın taraması. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-9.

- Arık, S., Karakaya, F., Çimen, O. ve Yılmaz, M. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim hakkında ortaöğretim öğrencilerinin görüşlerinin belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(2), 631-659.
- Arslan, K. ve Arı, A. (2021). Covid-19 (koronavirüs) pandemisinde gerçekleştirilen çevrim içi eğitime yönelik öğretmen görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(4), 1598-1617.
- Aydemir, A. (2021). Uzaktan eğitim sürecinde öğretmen ile öğrenci-veli iletişimi: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin deneyimleri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 813-827.
- Balaman, F. ve Tiryaki, S. (2021). Corona virüs (Covid-19) nedeniyle mecburi yürütülen uzaktan eğitim hakkında öğretmen görüşleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 52-84.
- Balım, A., Altay, E. ve Öztaş, B. (2022). Covid-19 sürecinde uzaktan eğitime yönelik öğretmenlerle yapılan çalışmaların incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(62), 503-526.
- Başaran, M., Ülger, I., Demirtaş, M., Kara, E., Geyik, C. ve Vural, Ö. (2021). Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin teknoloji kullanım durumlarının incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(37), 4619-4645.
- Baysal, E., Ocak, G., Ergün, M. ve Yurtseven, R. (2022). Ortaöğretimde uzaktan eğitim aracı olarak EBA ve EBA TV kullanımına ilişkin öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 82-96.
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 85-124.
- Bulut, S. ve Kırmızı, F. (2021). Covid-19 salgını sürecinde uzaktan eğitimde Türkçe dersine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 1-30.
- Can, E. (2020). Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 11-53.
- Can, E. ve Ozan, C. (2021). Eğitim bilişim ağı (EBA): Covid-19 küresel salgınının yansımaları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(3), 1553-1595.

- Çakın, M. ve Akyavuz, E. (2020). Covid-19 süreci ve eğitime yansımaları: Öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 165-186.
- Çelebi, C. ve Yılmaz, F. (2021). Student opinions and suggestions of about distance education. *Research on Education and Psychology (REP)*, 5(2), 302-323.
- Çelik, B. (2022). Öğretmenlerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi: Aydın ili örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(61), 23-51.
- Çiçek, İ., Tanhan, A. ve Tanrıverdi, S. (2020). Covid-19 ve eğitim. *Milli Eğitim*, 49(1/Özel Sayı), 1091-1104.
- Demir, A. ve Çiftçi, F. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde egzersizin lise öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerine etkisinin incelenmesi. *Spormetre-The Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 18(3), 169-179.
- Demir, E. (2014). Uzaktan eğitime genel bir bakış. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(39), 203-212.
- Demirçelik, E., Mert, R. ve Yıldırım, Z. (2021). Kayseri'deki 9. sınıf öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 227-235.
- Doğan, M. ve Kahraman, İ. (2022). Ortaöğretim öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar: Acil uzaktan eğitimde matematik dersi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 9(1), 79-93.
- Doğan, S. ve Koçak, E. (2020). EBA sistemi bağlamında uzaktan eğitim faaliyetleri üzerine bir inceleme. *Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(14), 110-124.
- Doğrukök, B., Kurnaz, A., Barışık, C. ve Kaynar, H. (2021). Lise öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin algılarının farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 146-169.
- Elcil, Ş. ve Şahiner, D. (2014). Uzaktan eğitimde iletişimsel engeller. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 6(1), 21-33.
- Giannini, S., Jenkins, R. ve Saavedra, J. (2021, 30 Mart). *Mission: Recovering Education 2021*. Erişim (11/01/2022): <https://webarchive.unesco.org/web/20220102165646/https://gemreportunesco.wpcomstaging.com/2021/03/30/mission-recovering-education-2021/>

- Gökçe, T., Dizgin, M., Ayçiçek, H., Demir, M. ve Batur, T. (2021). Covid-19 döneminde uygulanan uzaktan eğitime yönelik öğrencilerin tutumlarının değerlendirilmesi: Lise öğrencileri örneği. *Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 310-321.
- Gürer, S. Ş. (2022). Mesleki ve teknik liselerde görev yapan meslek dersi öğretmenlerinin Covid-19 salgını sürecindeki harmanlanmış eğitim deneyimleri. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 74-99.
- Gürkan, U. ve Beler, S. (2021). Lise düzeyindeki öğrencilerin korona virüs fobisinin okula yönelik tutum ve kariyer kaygılarına etkisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 8(3), 35-61.
- İçme, T., Yıldırım, T. ve Büyük, U. (2022). Z kuşağı öğrencilerinin uzaktan eğitim algıları. *Erciyes Akademi*, 36(1), 82-102.
- İskenderoğlu, T. ve Konyalıhatipoğlu, M. (2021). Matematik öğretmenlerinin bakış açısıyla Covid-19 salgını sürecinde uzaktan canlı dersler. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*(52), 235-262.
- Işık, A., Işık, İ. ve Güler, İ. (2008). Uzaktan eğitimde güvenlik uygulamaları. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 1(2), 1-3.
- Karakaya, F., Adıgüzel, M., Üçüncü, G., Çimen, O. ve Yılmaz, M. (2021). Teachers' views towards the effects of Covid-19 pandemic in the education process in Turkey. *Participatory Educational Research*, 8(2), 17-30.
- Karbeyaz, A., Yurtdakal, K. ve Kurt, M. (2021). Öğrencilerin COVID 19 sürecinde uzaktan eğitim ile ilgili yaşadığı sorunlar ve olası çözüm yolları. *EKEV Akademi Dergisi*(88), 71-97.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Pegem A.
- Kayır, G., & Uçar, Ş. (2022). Lise öğrencilerinin Covid-19 pandemi dönemi akademik motivasyonsuzluklarının incelenmesi. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 209-226.
- Koç, E. (2020). An evaluation of distance learning in higher education through the eyes of course instructors. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 25-39.
- Koeze, E. ve Popper, N. (2020, 28 Ekim). The virus changed the way we internet. Erişim (14/05/2021):
<https://www.nytimes.com/interactive/2020/04/07/technology/coronavirus-internet-use.html>
-

- Korkut, Ş. ve Memişoğlu, H. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğrenci görüşlerine göre uzaktan eğitim süreci. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*(7), 1639-1682.
- Li, C. ve Lalani, F. (2020, 29 Nisan). *The Covid-19 pandemic has changed education forever. This is how.* Erişim (10/10/2021): <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/coronavirus-education-global-covid19-online-digital-learning/>
- Özbay, Ö. (2015). Dünyada ve Türkiye’de uzaktan eğitimin güncel durumu. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(5), 376-394.
- Özdoğan, A. ve Berkant, H. (2020). Covid-19 pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim*, 49(Özel Sayı), 13-43.
- Reimers, F. ve Schleicher, A. (2020). *2020 Covid-19 pandemisine karşı eğitimde atılabilecek adımlara rehberlik edecek bir çerçeve.* OECD. Erişim (13/12/2021): https://globaled.gse.harvard.edu/files/geii/files/framework_guide_v4_tr.pdf
- Rosenberg, M. J. (2001). *E-Learning: strategies for delivering knowledge in the digital age.* New York: NY: McGraw-Hill Companies.
- Shaikh, G. ve Özdaş, F. (2022). Uzaktan eğitim sürecinde ingilizce öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi: nitel bir analiz. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 59-91.
- Sidekli, S., Altıntaş, S. ve Altıntaş, E. (2021). The future of distance education in primary schools during Covid-19 pandemic. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 328-342.
- Silverman, D. (2018). *Nitel Verileri Yorumlama* (5 b.). (E. Dinç, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.
- Şahin , H. ve Aykaç, N. (2022). Covid-19 (pandemi) sürecinde yabancı dil öğretmenlerinin uzaktan eğitimde yaşanan sorunlara yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(2), 1087-1105.
- Şahin, A. N. (2019). Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi dersinin uzaktan eğitim yoluyla öğretilmesi hakkında öğretim elemanlarının görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 477-502.
- Şahin, Z., Abbak, Y., Aslaner, İ. ve Yerlikaya, C. (2022). Covid-19 pandemisi sürecinde lisansüstü öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik görüşleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(20), 167-185.

- Taş, H. (2021). Covid-19 salgını sürecinde uygulamaya konan uzaktan eğitimin paydaş görüşleri bağlamında değerlendirilmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 12(23), 23-49.
- TCİB. (2020, 16 Mart). *81 İl Valiliğine Coronavirüs Tedbirleri Konulu Ek Bir Genelge Daha Gönderildi*. Erişim (15/01/2021): <https://www.icisleri.gov.tr/>: <https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-koronavirus-tedbirleri-konulu-ek-genelge-gonderildi>
- TEDMEM. (2020). *Covid 19 sürecinde eğitim: Uzaktan öğrenme, sorunlar ve çözüm önerileri*. Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Teker, N. (1995). Uzaktan öğretimde yapı ve işleyiş (Açık lise örneği). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 28(2), 269-280.
- Telli, S. ve Altun, D. (2020). Coronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 25-34.
- Temiz, N. (2021). Donanımlı bir okulda Covid-19 pandemi dönemi uzaktan eğitim hayat bilgisi dersinin yöntem ve materyal kullanımı açısından incelenmesi. *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 738-769.
- TÜBA. (2020). *TÜBA Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA). Erişim (20/12/2021): <https://www.tuba.gov.tr/files/images/2020/kovidraporu/COVID-19%20Raporu-Final%2B.pdf>
- Türker, A. ve DüNDAR, E. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde eğitim bilişim ağı (EBA) üzerinden yürütülen uzaktan eğitimlerle ilgili lise öğretmenlerinin görüşleri. *Milli Eğitim, Özel Sayı(1)*, 323-342.
- UNESCO. (2021a). *Education: from school closure to recovery*. Erişim (15/01/2022): <https://www.unesco.org/en/covid-19/education-response>
- UNESCO. (2021b). *What's next? Lessons on education recovery: Findings from a survey of ministries of education amid the covid 19 pandemic*. Erişim (16/01/2022): <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379117>
- UNICEF. (2022). *Where are we on education recovery?* New York: Unesdoc. Erişim (16/01/2022): <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381091>
- Vural, Ö., Altıparmak, E. ve Aras, S. (2022). Lise öğrencilerinin Covid-19 ve Covid-19 sürecinde okul ile ilgili algılarının metaforlar yoluyla analizi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 1161-1220.

- WHO. (2020, 11 Mart). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19. Erişim (09/01/2021): <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-COVID-19---11-march-2020>
- Yeşilyurt, H. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim sürecine yönelik görüşleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 7(2), 378-399.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11 b.). Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, K. ve Horzum, M. (2005). Küreselleşme, bilgi teknolojileri ve üniversite. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(10), 103-121.
- Zan, N. (2021). Kimya öğretmenlerinin; Covid-19 sürecinde uzaktan eğitim uygulamaları hakkında görüşleri. *Türkiye Kimya Derneği Dergisi Kısım C: Kimya Eğitimi*, 6(2), 241-284.